

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА КООПЕРАЦІЯ В УКРАЇНІ

*В. О. Мариненко, к. н. держ. упр.,
НДІ «Украгропромпродуктивність»*

У статті висвітлено розвиток кооперативних процесів в агропромисловому комплексі України. Досліджено тенденції розвитку агропромислової кооперації та особливості розвитку кооперативного руху в Україні. Визначено актуальність кооперативного руху в сільському господарстві та його вплив на розвиток ринкової економіки. Висвітлено основні проблеми розвитку кооперації в агропромисловому комплексі України.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В сучасних умовах побудови ринкової економіки в Україні сільськогосподарська кооперація є важливим компонентом ринкових відносин, вона пропонує раціональну форму ведення господарства. Як відомо сільськогосподарські кооперативи представляють собою як об'єднання сільських мешканців з метою спільного виробництва аграрної продукції, так і самих сільськогосподарських товаровиробників з метою організації надання різноманітних послуг. Тому розвиток кооперації у вітчизняному агропромисловому секторі необхідно впроваджувати використовуючи закордонний досвід з врахуванням специфічних реалій України. Так як розвиток сільськогосподарської кооперації проголошено одним із пріоритетних напрямів державної аграрної політики і в останні роки відбувається якісне зрушення в сільськогосподарській кооперації необхідно обов'язково, враховуючи міжнародний досвід, дотримуватись міжнародних принципів кооперації та суті кооперативного підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемами розвитку сільськогосподарської кооперації присвячені наукові дослідження таких відомих вчених, як І. Бурачек, І. Витанович, В. Гончаренко, В. Зіновчук, Л. Климюк, М. Малік, В. Месель-Веселяк,

О. Могильний, Л. Молдаван, П. Саблук та ін. Однак проблеми сьогодення в сільськогосподарській кооперації залишаються малодослідженими і потребують подальшої поглибленої розробки. Це насамперед стосується обґрунтування мотиваційного механізму кооперативних формувань та дослідження різноманітних аспектів, пов'язаних з відродженням обслуговуючої сільськогосподарської кооперації за умов ринкової економіки.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану системи обслуговуючої сільськогосподарської кооперації України і виявлення перспектив її розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні чинним законодавством визначено, що сільськогосподарська кооперація – це система сільськогосподарських кооперативів, їх об'єднань, утворених з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб членів кооперативів. За цілями, завданнями і характером діяльності сільськогосподарські кооперативи поділяються на обслуговуючі та виробничі [1].

Початок коопераційного руху на українських землях припадає на 1860 роки. Саме тоді почали діяти перші споживчі та ощаднопозичкові товариства, а наприкінці 1890 років вже почали створюватись хліборобські артілі та сільськогосподарські громади. Тривалий час кооперація на українських землях розвивалася без власних централізованих об'єднань – спілок. Сільськогосподарська кооперація веде свій початок від хліборобських артілей, а також сільськогосподарських громад, що займалися просвітницькою та агрокультурною роботою [2].

Важливою складовою агропромислового комплексу України є кооперативи з обслуговування селянських та дрібних фермерських господарств, що створюються переважно при сільських громадах. Серед основних напрямків їх діяльності – обробіток земельних ділянок, заготівля і збут продукції, спільне використання складної техніки, матеріально-технічне постачання, штучне осіменіння тварин, інформаційно-консультативні послуги та ін. Такі кооперативи створюються переважно там, де сільськогосподарські підприємства не в змозі або не зацікавлені надавати послуги населенню [3].

Фермери отримують прибуток залежно від того, скільки продукції вони поставили в кооператив. І кількість вкладених в його роботу грошей пов'язана тільки з тим, як часто і в якій мірі господарство користується послугами об'єднання. При цьому система акцій в кооперативній діяльності не використовується: отриманий дохід залежить тільки від кількості поставленої продукції. Люди, які не

входять в об'єднання і не пов'язані з сільським господарством, не можуть впливати на життя кооперативу. Таким чином, на виборах голів голоси всіх членів однаково рівні – це і відрізняє кооперативи від інших видів організацій. Однак, такі кооперативні принципи не є універсальними для всіх країн і мають свою специфіку.

На даний час потенціал сільськогосподарської кооперації в Україні залишається недостатньо реалізованим. Кількість виробничих кооперативів у 2013–2017 рр. постійно знижувалась, невеликою була й кількість обслуговуючих кооперативів. Тільки з 2013 року розпочалася певна тенденція що до їх зростання [4].

Так, за 2018 рік зросла кількість діючих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на 125 одиниць і сьогодні їх нараховується 735. Об'єднання виробників у кооперативи є ефективною формою ведення бізнесу, адже оптимізація витрат відкриває багато перспектив для розширення виробництва, і як результат – нарощення прибутку. З 2018 року в Україні діє державна програма з відшкодування кооперативам 70% вартості придбаного обладнання, якою скористалися 6 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, 2 з яких – новостворені. Державну підтримку було надано кооперативам молочарського та плодово-ягідного напрямів діяльності для придбання обладнання із зберігання та переробки сільськогосподарської продукції на суму понад 8,5 млн грн. Так, для сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів було розширено напрями діяльності, за якими вони можуть отримати урядову підтримку, додавши овочеві кооперативи, із заготівлі і переробки дикорослих ягід, грибів і рослин та продукції бджільництва. Крім того, 70% вартості компенсується не тільки за українське обладнання, але й техніку для транспортування с/г продукції.

У порівнянні із 1 січня 2018 року із 735 діючих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів: молочарських – 186 (+44), з обробітку землі та збирання врожаю – 162 (+16), м'ясних – 35 (-16), плодоовочевих – 113 (+34), зернових – 41 (+1) та з надання інших послуг – 198 (+46) [5].

Проте, у порівнянні з іншими європейськими країнами – це дуже маленький результат. Україні потрібно орієнтуватись на нові моделі господарювання, в тому числі і кооперативи, адже саме завдяки їм можна досягти оптимізації фермерських витрат, особливо якщо вони створення із ініціативи самих фермерів. Тому в певній мірі розвиток кооперативного руху є необхідністю в Україні.

На розвиток кооперації в Україні можна зараз також залучити і зовнішнє фінансування. Це міжнародні фонди та проекти, що готові

підтримувати просвропейські зміни в нашій державі. Ними можуть скористатись як самі кооперативи так і дорадчі служби, неприбуткові організації, які ставитимуть за мету стимулювання розвитку кооперативів.

Зараз, коли в Україні немає дешевих кредитів, кооперативні позики допомогли б багатьом аграріям. Аграрний сектор дозволив країні вистояти у найскладніший час. Згідно інформації Держстату України у 2016-му році 38% українського експорту – це агропродукція, а в структурі внутрішнього валового продукту вона перевищила 10%. Україна входить в трійку найбільших світових експортерів сільськогосподарської продукції.

У розвинених країнах вже давно діють закони, що регулюють відносини між державою та кооперативами. Воно і не дивно, адже останні там грають роль своєрідної системи безпеки, яка в непередбачених кризових ситуаціях зможе врятувати економіку країни. Так як України – це аграрна країна, тому сільське господарство може не тільки забезпечити продуктами харчування всю країну, але і збільшити експорт сільськогосподарської продукції на світовий ринок.

Постановою Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2018 року № 107 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для підтримки тваринництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, аквакультури (рибництва)» схвалив програми підтримки аграрного сектору за ключовими напрямками у рамках Державного бюджету України на 2018 рік. Загальна сума підтримки склала 6,3 млрд гривень проти 5,5 млрд грн в попередньому році. Пріоритети – розвиток тваринництва, фермерського і кооперативного руху, підтримка садівництва та виробництва української сільгосптехніки при цьому основні зусилля сконцентровано на галузях, які зможуть забезпечити довготривалий економічний ефект.

Зокрема, передбачалось:

– в рамках підтримки та розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів держава співфінансуватиме проекти, які реалізуються СОК в тваринництві, садівництві, будівництві овоче- та фруктосховищ, беручи на себе 70% витрат на придбання нового обладнання для них. Крім того, у 2018 році уряд запустив програму розвитку сільськогосподарських кооперативів, яка продовжується і в 2019 році.. Один з її пунктів – компенсація 70% вартості придбаного ними обладнання [5].

Висновки. Саме позитивні зміни в аграрному секторі здійснюють серйозний вплив на процес виробництва, розподілу і споживання сільськогосподарської продукції, а проведення реформ

щодо підтримки кооперації дає нові можливості і шанси для економіки України. На нинішньому етапі розвитку аграрного сектора економіки важливо найбільш повно використати досвід зарубіжних країн у розвитку сільськогосподарської кооперації і разом із тим обґрунтовано підходити до реального стану в країні.

Розвиток кооперативного руху в Україні міг би стати рушійною силою якісних змін не тільки в аграрному секторі, а й в країні в цілому. Але для цього потрібні об'єднані зусилля селян, громадських організацій та представників влади. Профільні закони потребують оновлення, а сама ідея кооперації – більшого висвітлення та обговорення. Як показує світовий досвід у ринковій економіці кооперативи є третьою силою або альтернативою державному та приватному підприємництву.

Список використаних джерел

1. Закон України Про сільськогосподарську кооперацію від 17.07.1997 № 469/97-ВР. URL: zakon5.rada.gov.ua
2. Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон – Кю. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во "Наукова думка", 2008. – 568 с.
3. Іванух Р. А. Аграрна економіка і ринок / Р. А. Іванух, С. Л. Дусановський, Є. М. Білан. – К.: «Збруч», 2003. 305 с.
4. Держкомстат України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <http://minagro.gov.ua/uk/node/27013>